

Jan Otto
S. Holm
óheftur figgjarráðgevi

Eru Føroyar humlu- býflugan, sum ger klárt at neyðlenda?

Øll kenna søguna um humlubýfluguna. Henda loðna býflugan hevur stóran kropp og, til tað, evarska smáar veingir. Kortini dugur humlubýflugan at flúgva. Orsøkin sigst at vera tann einfalda, at humlubýflugan ikki veit, at hon ikki burdi dugað at flogið. Deiligt hjá henni, kundi ein lagt aftrat. Lógin um tyngdukraft og uppdrift er sostatt ikki galdandi fyri humlubýfluguna.

Pensjónsnýskipanin hevur nú verið ávegis í nógv ár. Flest øll taka undir við pensjónsnýskipanini, so ella so. Onkur kundi ynskt sær onkra broyting, men samanumtikið duga tey flestu nokk at síggja, at á ein ella annan hátt, verða vit øll, sum frálíður, noydd at spara upp til egna eftirløn. Orsøkin er einføld. Færri og færri arbeidssør fólk eru á arbeidsmarknaðinum, sammett við tey, ið hava tørv á pensjónum og almanna-veitingum. Verður einki gjørt við málið í skundi, verður landskassin ein av stóru taparunum í hesum.

Umframt at arbeitt hevur verið við pensjónsnýskipanini í fleiri ár, er skattingin av pensjónum longu broytt. Mótvegis flestu londum í heiminum, har pensjónsútgjöldini verða skattaði, varð hetta fyri stuttari tíð síðani broytt í Føroyum til, at inngjöldini í staðin verða skattaði. Skatturin av pensjónspengum verður soleiðis framskundaður í nógv ár.

Í Danmark verður eisini dúgliga arbeitt við at nýskipa pensjónsøkið. Í hesum sambandi var áhugaverd grein úr danska dagblaðnum Politiken endurgivin á epn.dk í desember í fjør. Heitið á greinini var "Fremtidens pensionister betaler selv ældreboomet". Sambært greinini fara pensjónistar í Danmark at rinda so nógv-an skatt at teirra pensjónum um 40 ár, at tað næstan samsvarar við øktu útreiðslurnar til hesi somu eldru. Støðan er nevnliga tann, at tá pensjónir verða skattaðar við útgjaldi, fylgist skatturin av teimum persónliga uppspardu pensjónunum júst við eldrabylgjuni, og kemur til útgjalds júst tá, hesi somu framtíðar eldru hava øktan tørv á almanna- og heilsuverkinum.

Í greinini stendur eisini, at um mann í Danmark ikki hevði fingið skattin av hesum pensjónum, samstundis sum tey eldru fáa peningin til útgjalds, hevði tað verið eitt figgjjarlig ræðslustøða. Tað hevði merkt, at forsyrgjarabyrðan hjá tí almenna hevði verið so stór, at tað hevði verið ein risatrupuleiki fyri almenna Danmark. Og enn verri, so líknar danskur professari í búskapi hesa støðuna, sum Danmark tibetur sleppur undan, við støðuna í Suðurevropa, har fleiri av londunum eru um at fara av knóranum, millum annað orsakað av vantandi figging av almennaútreiðslunum.

Tað eru millum annað vit, sum í dag eru í fýratiárunum, sum koma at merkja hetta og stóra vansen av, at inntøkur fara at vanta í framtíðini. Við verandi støðu er Føroyar eins og humlubýflugan, ið henda lítla grein byrjaði við. Enn megnar Føroyar so dánt at halda sær í luftini. Rættuliga stórus vandi er bara fyri, at landið bráðdliga, um eini 20-30 ár, finnr út av, at hetta ikki gongur longur, at at landið tí figgjjarliga má taka eina ógvusliga neyðlending. Ella er tað soleiðis, at búskaparlóginar, ið eru galdandi í eitt nú Danmark, ikki galda fyri Føroyar?

KJAK

Re feu faccummy nosto consecte
feugait wismod el utat nulputat.
kjak@sosialurin.fo

Alneyðugt við **kostráðgeving** til fólk við Typu 2 Diabetes

POULA PATURSSON

Kliniskur dietistur, cand.scient.klinisk ernæring

Millum 2500 og 3000 føroyingar eru raktir av Typu 2 Diabetes ella "gamlamanna-sukursjúku". Teir seinastu dagarnar hevur tað verið frammí, at føroyingar við Typu 2 Diabetes ikki hava møguleika at sleppa til dietist. Í teimum londum, ið vit vanliga sammeta okkum við, eru dietistar ein sjálv-sagdur partur av toyminum, ið viðgerð Typu 2 Diabetes. Í Føroyum er tað kommunu-læknin, ið eigur ábyrgdina av viðgerðini, men læknin hevur ikki møguleika at ávísar sjúklingin til dietist, tí ongin dietistur er settur í primera heilsuverkinum.

Danska Sundhedsstyrel-

sen og American Diabetes Association leggja áherðslu á, at tað er av stórum týðningi at tosa við dietist sum skjótast, tá sjúklingurin hevur fingið staðfest Typu 2 Diabetes. Hetta tí, at kostbroytingar eru eitt tað týðningarmesta í sjúkuviðgerðini. Ein løggildur kliniskur dietistur hevur holla vitan um, hvussu matur ávirkar blóðsukrið, og kann tí vegleiða um, hvussu maturin verður settur saman, og hvussu mann etur heilsugott. Eisini kann ein dietistur vera ein góður samstarvsfelagi hjá læknanum, tá broytingar í diabetes-heili-vági verða gjørdar. Fleiri kanningar vísa á, at kostráðgeving frá

dietisti hevur stóra ávirkan á langtíðarblóðsukrið, sokallaða HbA1c, sum beinleiðis ávirkar livsgóðskuna og framtíðarútlitini hjá sjúklinginum.

Útlitini til Typu 2 Diabetes eru økt, um tú ert ov tungur ella hevur hjarta-æðrasjúka, ov høgt kolesterol ella ov høgt blóðtrýst. Eisini ert tú í serligum vanda, um onkur í familjuni hevur Typu 2 Diabetes. Typa 2 Diabetes er í skjótum vøkstri í Føroyum, júst sum úti í heimi. Harum-framt vísti Gigni í fjør á, at talið av føroyskum børnum, ið viga ov nógv, er vaksandi. Ovurfiti í barnaárum økir um vandan fyri ovurfiti, Diabetes

ella hjarta-æðrasjúku seinni í lívinum, og tí er neyðugt at seta fyribyrkjandi tiltøk í verk sum skjótast.

Landsstýrismaðurin í Heilsumálum setti í fjør ein arbeidsból at orða eina nýggja diabetesheildarætlan. Tað er gleðiligt at síggja, at fyribyrjing og viðgerð av sukursjúku verður uppraðfest og at eitt miðvíst arbeiði fer fram. Mannagongdir við-vikjandi álitum taka sum øllum kunnugt sína tíð, og spurningurin er tí, um onkur fyribils loysn átti at verið sett í verk, meðan við bíða eftir at hetta álit verður liðugt viðgjørt.

Mentanarligt samstarv innan ríkisfelagsskapin

Rættleiðing til Edmund Joensen

SJÚRÐUR
SKAALE

Flemming Møller Mortensen, sum er formaður í Fólkatingsins Mentanarnevnd, hevur skotið upp, at ein skipan fæst í lag, sum kann stimbra mentanarliga samstarvi innanfyri ríkisfelagsskapin.

Ein samd nevnd sendir í dag - hósdag - Marianne Jeldag, mentamálaráðharra eitt bræv um hetta. Har heitir nevndin á Jelveld um at taka upp samband við mentamálaráðharrarnar í Føroyum og Grønlandi og royna at fáa í lag eina skipan, sum m.a.

skal gera tað lættari hjá fólki at søkja um stuðul til mentan í bæði Danmark, Grønlandi og Føroyum.

Í gjár - áðrenn nakað bræv varð sent ráðharranum - var Edmund Joensen í fjølmiðlunum við hesum tíðindum.

Men hann hevði ikki heilt skilt, hvussu tað hongur saman.

Útvarpsmaðurin spurdi: "Vil tað siga at føroyingar verða javnsettir við danskarar sjálv um teir eru búsitandi í Føroyum?"

Og Edmund svaraði: "Ja, soleiðis havi eg skilt at uppleggið er frá mentanarnevndini her í fólkatínginum - at tað er tað, mann er úti eftir".

Men hetta er misskilt. Hetta er IKKI tað, mann er úti eftir.

Mentan er føroysk ábyrgd

Mentan er yvirtikið málsøki.

Innan mentan eru Danmark, Føroyar og Grønland at rokna sum trý ymisk lond. Tí kunnu vit í Føroyum ikki senda rokningina fyri mentanarligar verkætlanir til Danmarkar.

Tað er júst sum við vegakervinum: Vit mugu sjálv rinda fyri teir vegir, vit gera, tí tað er yvirtikið málsøki.

Um Danmark nú skuldi farið at stuðla føroyskum listafólkum á jøvnum føti við dansk listafólk, so hevði tað verið at flutt málsøkið mentan aftur til Danmarkar.

Og tað er altso IKKI tað, sum hugsanin er.

Tað, sum kann gerast, er at skipa eitt samstarv, sum eitt nú er galdandi millum norðurlond: Um ein verkætlan verður gjørd í fleiri londum, kann hvørt landið stuðla við einum parti.

Við øðrum orðum: Tað hevði borið til at skipa eitt samstarv, har t.d. ein danskføroysk verkætlan fekk 30.000 kr. í stuðli úr Danmark, og 30.000 kr. úr Føroyum. Altso eitt samstarv millum tveir sjálvstøðugar partar.

Sum er hava vit m.a. "Dansk-Færøsk Kulturfond", sum kanska kundi verið nýttur sum fyrimynd.

At javnseta føroyingar í Føroyum við danir í Danmark, og soleiðis flyta málsøkið mentan aftur til Danmarkar, ber sjálvsagt eisini til. Men tað hevur als ikki verið umrøtt í hesum sambandi. Tað hevur Edmund misskilt.